

PORADNIK DLA RODZICÓW

Wspólnie przeciwdziałajmy krzywdzeniu dzieci

Toruń 2008

Wstęp

Przemoc w rodzinie stała się zjawiskiem społecznym i aby jej skutecznie przeciwdziałać musimy działać wspólnie i kompleksowo. W 2008 roku koncentrujemy się na spowodowaniu zmiany świadomości społeczeństwa oraz podniesieniu poziomu kwalifikacji osób działających na rzecz zapobiegania krzywdzeniu dzieci.

Dzieci są szczególnie narażone na niebezpieczeństwo, głównie dlatego, że są zbyt słabe i nieświadome, aby mogły same występować w obronie swoich praw. Dlatego My - Dorośli – Rodzice, a także pracownicy placówek zajmujących się pomocą ofiarom przemocy powinniśmy skupić się na Najmłodszych i zdecydowanie wystąpić w ich obronie.

Ogólnopolska kampania społeczna jest podzielona na trzy etapy. Pierwszy etap rozpoczęła we wrześniu akcja KOCHAM- NIE BIJĘ. Kolejny etap ma na celu zachęcić społeczeństwo do reagowania na przypadki krzywdzenia dzieci.

Ostatni etap kampanii jest skierowany do rodziców i opiekunów dzieci i dlatego oddajemy do Państwa rąk ten poradnik, który wraz z pozostałymi materiałami pomoże Państwu znaleźć odpowiedź na pytanie - Co mogę zrobić, aby moje dziecko było szczęśliwe i bezpieczne.

Spis treści

Wstęp	2
I. Co to jest „przemoc”	4
Rodzaje przemocy stosowanej wobec dzieci	7
Eurosieroctwo	9
II. Rodzina dysfunkcyjna	12
III. Postawy rodzicielskie	15
IV. Konsekwencje zaniedbań i doznawania przemocy dla rozwoju dziecka	18
V. Skala zjawiska krzywdzenia dzieci w Polsce oraz województwie kujawsko-pomorskim	21
VI. Instytucje i służby społeczne działające w obszarze pomocy dziecku krzywdzonemu	23
Rzecznik Praw Ofiar	23
Telefoniczne Pogotowie Dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”	23
Policja	24
Prokuratury	25
Sądy.....	25
Poradnie psychologiczno- pedagogiczne	26
Służba zdrowia.....	26
Szkoly	27
Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie.....	27
Miejskie/ Gminne/Miejsko-Gminne Ośrodki Pomocy Rodzinie	27
Organizacje pozarządowe/Fundacje/ Stowarzyszenia	28
VII. Wzory pism procesowych	29
Zawiadomienie do Prokuratury o przestępstwie znęcania się (art. 207 k.k.) i kierowania gróźb karalnych (190 k.k.)	29
Wniosek do Sądu Rejonowego o wgląd w sytuację dziecka	30
Pozew o alimenty	31
VIII. Wyciąg z przepisów	33

Rozkazywanie i komenderowanie - daje dziecku przekonanie o konieczności przyporządkowania się rodzicom, jednocześnie wywołuje poczucie braku akceptacji, lęk, może doprowadzić do zachowań agresywnych a nawet autoagresywnych.

Thomas Gordon, Wychowanie bez porażek

I. Co to jest „przemoc”

Przemoc stosowana wobec dzieci ma swoje uwarunkowania zarówno historyczne jak i kulturowe. Sięgając regulacji prawnych dotyczących patriarchy władza mężczyzny wobec dzieci i kobiet dawała mu przyzwolenie na ich karanie. Wymuszanie i dominacja dawały możliwości do stosowania przemocy i jej cykli.

Dziś pomimo regulacji chroniących prawa dziecka (Konwencja o prawach dziecka), dostępności do wiedzy dotyczącej prawidłowej relacji z dzieckiem, a także coraz większej świadomości społecznej dotyczącej wpływu przemocy i wszelkich zaniedbań na dziecko – problem ten nadal istnieje i jest poważnym zagrożeniem dla prawidłowego rozwoju dziecka.

W rodzinach gdzie dochodzi do przemocy wobec współmałżonka, wzrasta zagrożenie znęcania się nad dzieckiem.

Przemoc może być rozpatrywana w czterech kryteriach, które odzwierciedlają jej szerokie spektrum działania:

Przemoc – jako naruszenie praw i dóbr osobistych

Przemoc – jako skutek intencjonalnego działania

Przemoc – jako bezpośrednia przyczyna osłabienia zdolności do obrony

Przemoc – jako powód poniesionych szkód

W pierwszym kontekście przemocy ustalającym prawa, jakie posiada każdy człowiek funkcjonujący w rodzinie jak i zachowania charakterystyczne dla sprawcy przemocy, które przyczyniają się do ich łamania – można określić, kiedy dochodzi do nadużyć w rodzinie. Przemoc wobec dziecka, stosowana przez rodzica ma szczególne odniesienie do tego kryterium z uwagi na to, iż to rodzic odpowiada za dziecko do ukończenia przez niego 18 roku życia.

Przemoc jako naruszanie praw osobistych i dóbr w stosunku do członka rodziny może występować w postaci:

- używania obraźliwych słów pod adresem dziecka
- straszenie dziecka przez rodzica

- nieprzespanej przez dzieci nocy z powodu awantury rodziców
- usprawiedliwiania pobicia dziecka jako kary, która ma stanowić konsekwencję jego zachowań
  - zakaz korzystania przez domowników z pożywienia

W tym kontekście przemocy dostrzega się szeroki zakres doznawanych krzywd jak i wielopłaszczyznowo naruszane prawa i dobra osobiste dziecka.

Przemoc jest skutkiem intencjonalnego działania, kiedy sprawca określa sobie konkretny cel, dla którego użyje przemocy wobec swojej ofiary, a uczucia złości, gniewu, wściekłości posłużą mu jako argumenty usprawiedliwiające jego okrutne zachowania. Do tego kryterium przemocy można zaliczyć takie zachowania sprawcy jak:

- rzucanie przedmiotem w stronę domownika w celu wyrażenia własnej złości
  - uderzanie w twarz ofiary w celu jej ukarania
- dręczenie ofiary z powodu niewypełnienia przez nią polecenia

Przemoc – jako osłabienie zdolności do obrony, występuje wtedy gdy sprawca skupia się na konsekwencjach ponoszonych przez ofiarę przemocy, a regularne doznawanie przemocy sprawia, że ofiara boi się przełamać tajemnicę jaka jest często utrzymywana przez wszystkich członków rodziny.

Konsekwencje te mogą występować w postaci:

- przewagi fizycznej agresora wobec drobnej i słabszej fizycznie ofiary
- uciekającego z domu dziecka wystraszonego krzykiem i agresywnością rodzica
- poczucia bezsilności członków rodziny wobec agresywnych zachowań

W tym kontekście uwidocznione jest niebezpieczeństwo i zagrożenie dla ofiary, jakie niesie za sobą przemoc. W wyniku traumatycznych doświadczeń ofiara przemocy domowej może być w pogarszającej się kondycji psychicznej i fizycznej, a co za tym idzie zmniejszają się możliwości podjęcia przez nią radykalnych decyzji o uwolnieniu się z sytuacji przemocy i własnej obronie.

Przemoc w rodzinie – powodująca szkody, skupia się na stratach, jakie ponosi ofiara, w trakcie aktów przemocy jak i po jej zaprzestaniu.

Szkody te mogą występować w postaci:

- zaburzeń lękowych u osób doświadczających przemocy
  - utraty wiary w możliwość zmiany sytuacji
- zniszczenie sprzętu domowego podczas awantury

Szkód tych nie doznają wyłącznie ofiary przemocy, ale również osoby zamieszkujące we wspólnym gospodarstwie - dzieci, dziadkowie, dalsi krewni, występujące często jedynie w charakterze świadków.

Szczegółową definicję przemocy, którą można odnieść do wyżej wymienionych kryteriów przedstawia Irena Pospiszyl, która **przemoc określa „jako wszelkie nie przypadkowe akty**

godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczyniające się do fizycznej, a także psychicznej szkody osoby, wykraczające poza społeczne zasady wzajemnych relacji”.

Dom rodzinny to ostatnie miejsce, które identyfikuje się z czynami przestępczymi, czy też pogwałceniem praw drugiego człowieka. Z domem rodzinnym kojarzy się raczej miła rodzinna atmosfera, poczucie bezpieczeństwa, a przede wszystkim schronienie przed okrucieństwem i brutalnością otaczającego świata. Jednak dla wielu kobiet i dzieci dom rodzinny to miejsce zagrożenia, poniżenia, cierpienia, lęku i rozpadu.

Przemoc domowa (domestic violence) według Anne Ganley to zespół zachowań atakujących, nadzorujących i kontrolujących, które obejmują przemoc fizyczną, przemoc seksualną i przemoc emocjonalną. Jest to spójna całość, ciąg zachowań o charakterze zamierzonym i instrumentalnym, których celem jest zniewolenie ofiary, wyeliminowanie jej suwerennych myśli, działań, podporządkowanie jej, żądaniom i potrzebom sprawcy. W tym ujęciu przemocy domowej widoczna jest intencja zachowań sprawcy, jak i fakt, iż przemoc występuje cyklicznie, nie jest to zjawisko incydentalne i dlatego bez skutecznych działań podjętych przez ofiarę nie ma szans na jej zaprzestanie.

Inny aspekt przemocy przedstawia definicja, w której przemoc domowa zwana też przemocą w rodzinie jest zamierzonym, wykorzystującym przewagę sił działaniem, które kierowane jest ku członkom rodziny z naruszaniem ich praw i dóbr osobistych powodujących cierpienie i szkody.

Przemoc – ujęta przez prawo to przestępstwo, za które w zależności do doznanych krzywd grożą sankcje prawne. W Kodeksie Karnym zawarte są artykuły prawne dotyczące przemocy fizycznej i moralnej, za której używanie grozi kara pozbawienia wolności. Kodeks rodzinny wyznacza między innymi obowiązki rodziców wobec dziecka, za których brak lub zaniedbanie rodzic może ponieść konsekwencje prawne.

Przemoc – z punktu widzenia moralnego to krzywdzenie słabszych i zło samo w sobie. Tu punktem odwołania nie jest Kodeks Karny, lecz sumienie sprawcy, które powinno wzbudzić w nim pożałowanie własnego czynu i głęboką refleksję nad okrucieństwem swego zachowania.

Przemoc – w ujęciu psychologicznym, w rodzinie powoduje cierpienie i bezradność ofiary. Zwraca się tu uwagę głównie na relacje między sprawcą a ofiarą, a także na przyczyny stosowania przemocy tkwiące w psychice sprawcy (np. traumatyczne doświadczenia z dzieciństwa) oraz proces wchodzenia w rolę ofiary. Taka psychologiczna analiza jest często niezbędna w pomocy zarówno ofiarom przemocy jak i jej sprawcom.

Przemoc – w ujęciu społecznym mogą podtrzymywać panujące obyczaje i zwyczaje. Otoczenie, w którym żyje ofiara przemocy często obwinia za ten stan rzeczy ofiarę nie dając jej wsparcia czy pomocy, czyni ją współwinną sytuacji, w jakiej się znajduje, a niekiedy przypisuje jej całą winę. Powiedzenia typu „ma, na co zasługuje” umacniają jedynie poczucie winy ofiary.

Społeczeństwo może odgrywać również duże znaczenie zupełnie z innej strony. Powstające organizacje skupiające swą działalność na prawach człowieka, prawach dziecka mogą wspomóc ofiary przemocy, w tym bite kobiety czy dzieci – swoją liczebną i ideową siłą. Podejmując próbę zdefiniowania przemocy domowej należałoby ustalić, iż przemoc w rodzinie nie jest wzajemną

walką, tylko znęcaniem się osoby silniejszej nad słabszą. To właśnie kobiety i dzieci są najbardziej narażone na przemoc.

Rodzaje przemocy stosowanej wobec dzieci

Do taktyk stosowanych przez agresorów, mających na celu wyeksponowanie własnej siły w stosunku do dziecka należą:

Przemoc fizyczna – to używanie przewagi fizycznej prowadzące do zamierzonego zranienia dziecka.

Do tego rodzaju przemocy można zaliczyć takie zachowania sprawcy jak:

- bicie
- rzucanie przedmiotami
  - duszenie
  - popychanie
  - bicie pięściami
  - bicie otwartą ręką
    - parzenie
    - szczypanie
    - policzkowanie
- celowe narażenie na niebezpieczeństwo
  - izolacja dziecka

Objawy jakie mogą się pojawić u dziecka doświadczającego przemocy fizycznej:

- ślady po uderzeniach na ciele dziecka, zasinienia
  - strach przed rozebraniem odzieży
- opuchlizna występująca na różnych częściach ciała
- noszenie odzieży niestosownej do pory roku (długi rękaw w trakcie upału)
  - częste złamania, urazy
  - blizny, ślady po oparzeniach

Przemoc seksualna – zachodzi w sytuacji wykorzystywania osób nieletnich, ich zależności i niedojrzałości do aktywności seksualnej.

Do tego rodzaju przemocy można zaliczyć takie zachowania sprawcy jak:

- dotykanie obszarów genitalnych dziecka
- traktowanie dziecka jak partnera seksualnego
- wymuszanie na dziecku pozowania do filmów i zdjęć pornograficznych
  - obnażanie własnych genitaliów wobec dziecka
  - dotykanie dziecka pomimo jego sprzeciwu

- zawstydzanie dziecka wulgarnymi komentarzami o tematyce erotycznej
  - zmuszanie do oglądania filmów, zdjęć o treści seksualnej
  - świadome czynienie z dziecka świadka kontaktów seksualnych
    - gwałt

Objawy jakie mogą pojawić się u dziecka doświadczającego przemocy seksualnej:

- wycofanie, apatia
  - autoagresja
  - inicjowanie zachowań seksualnych w zabawie
  - zachowania agresywne, nadpobudliwość ruchowa
    - zachowania regresywne (np. ssanie palca)
    - opóźnienie rozwoju intelektualnego dziecka
- znajomość słów związanych z tematyką seksualną nieadekwatna do wieku dziecka
  - częste schorzenia dróg moczowych
  - zmiany chorobowe w obszarze genitaliów

Przemoc psychiczna – prowadzi u ofiary do zniszczenia pozytywnego obrazu własnej osoby.

Zachowania sprawcy stosującego przemoc psychiczną wobec dziecka.

- wzbudzanie u dziecka poczucia winy
  - szantażowanie
- odrzucenie, brak wsparcia emocjonalnego dla dziecka
  - nadmierna kontrola ze strony rodzica
    - wyzywanie
    - straszenie
  - wyśmiewanie dziecka
    - obrażanie

Objawy występujące u dziecka doznającego przemocy psychicznej:

- wycofanie, stany depresyjne
  - utrzymujący się lęk
  - skrajna uległość lub agresja
    - niska samoocena
  - skrajna uległość lub agresja
- zachowania autoagresywne, samookaleczenia
- nadmierne podporządkowanie się dorosłym
  - silny lęk przed konsekwencjami.

Zaniedbanie jest związane z długotrwałym brakiem zaspokajania podstawowych potrzeb dziecka, co przyczynia się do pogarszania się jego funkcjonowania

Rodzice zaniedbujący dzieci nie dbają o:

- przygotowanie posiłków dla dziecka
  - utrzymanie higieny dziecka
- zapewnienie dziecku opieki lekarskiej
  - edukację i rozwój dziecka
  - pozostawiają dziecko bez opieki

Objawy występujące u dziecka zaniedbanego:

- niedożywienie
- zaniedbany wygląd
- częste nieobecności w szkole
  - smutek, apatia
- waga i wzrost poniżej normy
- pomimo występujących objawów chorobowych, nie są leczone
  - częste przebywanie bez wiedzy i opieki rodziców
  - nadmiernie obciążenie obowiązkami
  - poczucie osamotnienia.

Stosowanie gróźb, ostrzeżeń, upomnień – rodzi w dziecku poczucie niechęci i wrogości

Thomas Gordon, Wychowanie bez porażek

Eurosieroctwo

Eurosieroctwo jest stosunkowo nowym pojęciem, które zaczęło funkcjonować w Polsce w momencie masowych wyjazdów Polaków za granicę w celach zarobkowych. Nierzadko wyjeżdżają osoby pozostawiające w kraju najbliższą rodzinę – czyli dzieci, współmałżonka.

Najtrudniejszą jednak sytuację mają dzieci pozostające w kraju bez opieki rodziców. Zdarza się, że pod nieobecność rodziców - starsze dzieci muszą sprawować opiekę nad młodszymi, co sprawia, że są one nadmiernie obciążone obowiązkami, a tym samym zaniedbują własną edukację i rozwój.

Rodzice wyjeżdżając nie zdają sobie sprawy z konsekwencji emocjonalno-społecznych pozostawiania dzieci bez właściwej opieki, zdarza się, że nie regulują także sytuacji prawnej, nie wyznaczają opiekuna prawnego dzieci. W przypadku opieki osoby, która nie jest opiekunem prawnym dziecka, nie jest ona uprawniona do podejmowania decyzji ani nie ponosi odpowiedzialności za dziecko.

Dziecko znajdujące się bez opieki rodziców czuje się osamotnione, opuszczone, odtrącone. Kiedy jest przy nim ktoś z rodziny np. ciocia, dziadkowie, dorosłe rodzeństwo poczucie

odrzućenia jest dużo mniejsze. Jednak nie daje to dziecku takiego komfortu i poczucia bezpieczeństwa jak obecność i opieka rodziców.

Pomimo nowego określenia jakim jest eurosieroctwo, sam problem opuszczenia przez rodziców/rodzica jak i zaniedbania obowiązków rodzicielskich wobec dziecka był znany już dużo wcześniej jako - **sieroctwo społeczne**.

Możemy tu mówić o trzech stopniach rozróżniających osierocenie społeczne:

- ❑ zupełne opuszczenie dziecka, nie utrzymywanie z nim żadnego kontaktu
- ❑ utrzymywanie sporadycznego kontaktu z dzieckiem
- ❑ utrzymanie stałego kontaktu z dzieckiem, wykazywanie zainteresowania potrzebami dziecka, w sytuacji kiedy jest ono pod opieką innej uprawnionej osoby

Im młodsze dziecko tym jest ono bardziej narażone na psychiczne i fizyczne zaburzenia rozwoju wskutek zerwania więzi z matką i ojcem. Pomimo wieku dzieci potrzebują akceptacji i poczucia, że są kochane przez rodziców. Dziecko które czuje się kochane i bezpieczne ma dużo większe możliwości poradzenia sobie z trudnościami w szkole jak też nawiązania i utrzymania kontaktów z rówieśnikami.

Przed rodzicem dbającym o proces wychowawczy swojego dziecka stoją pewne zadania, które są bardzo pomocne w jego rozwoju:

- ❑ Rodzice powinni dbać o bezpieczeństwo fizyczne dziecka, dając mu schronienie, pożywienie, ubiór, uczyć dbałości o higienę, zajmują się dzieckiem kiedy jest chore
- ❑ Rodzice powinni dbać o jego emocje i uczucia okazując im miłość, szacunek, zaufanie, własnym zachowaniem wzbudzają poczucie bezpieczeństwa u dziecka, tworzą warunki do wyrażania uczuć dziecka
- ❑ Rodzice powinni dbać o zasady, określając jasne granice, dając dziecku poczucie bezpieczeństwa, a także zapoznania się z pewnymi regułami
- ❑ Rodzice powinni dbać o czas i jakość jego spędzania z dzieckiem, poświęcając wspólny czas na naukę, zabawę czy sport
- ❑ Rodzice powinni dbać o rozwój intelektualny zachęcając do nauki nowych umiejętności, rozwoju zainteresowań jakie dziecko preferuje, dając możliwość popełniania błędów
- ❑ Rodzice powinni dbać o siebie, własne zainteresowania, zdrowie

Każda decyzja rodzica dotycząca zmiany w kontaktach z dzieckiem musi być rozpatrywana nie tylko w aspekcie materialnym i bytowym, ale także emocjonalnym, co umożliwia rozpatrzenie bilansu strat i zysków jakie wiążą się z rozstaniem.

Bibliografia:

1. *Salber P. Taliferro E., O przemocy domowej. Poradnik dla lekarza pierwszego kontaktu, s. 7 Warszawa 1998*
2. *Brown K. Herbert M. , Zapobieganie przemocy w rodzinie, Warszawa 1999*
3. *Lipkowska – Teutsch A. , Wychować , wyleczyć , wyzwolić, s. 12 Warszawa 1998*
4. *Herman L.J., Przemoc uraz psychiczny i powrót do równowagi, Gdańsk 2000*
5. *Sasal H.D., Niebieskie Karty , s. 17 Warszawa 1998*
6. *Pospiszyl I., Przemoc w rodzinie, Warszawa 1994*
7. *Lipkowska- Teutsch A., Rodzina a przemoc, Warszawa 1995*
8. *Forward S., Toksyczni rodzice, Warszawa 1993*
9. *Lew-Starowicz Z., Przemoc seksualna, Warszawa 1992*
10. *Madanes C., Seks miłość przemoc. Psychoterapia sprawców i ofiar, Gdańsk 1999*
11. *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, poradnik dla konsultantów Instytut Psychologii Zdrowia, Warszawa 2003*
12. *Szyborska A., „Sieroctwo społeczne” Wiedza powszechna 1969*

Dyktowanie gotowych rozwiązań przez rodziców- ogranicza samodzielność, rodzi u dziecka poczucie braku zaradności

Thomas Gordon, Wychowanie bez porażek

II. Rodzina dysfunkcyjna

Rodzina to mała grupa społeczna w której występują określone więzi: więź rodzicielska pomiędzy rodzicem i dzieckiem i więź małżeńska pomiędzy żoną i mężem. Członkowie rodziny mają względem siebie obowiązki i zasady, których przestrzeganie daje możliwość prawidłowych relacji.

W rodzinie dysfunkcyjnej z reguły występuje **deficyt wzajemności** - nie przestrzega się wyznaczonych zasad, członkowie rodziny rzadko wywiązują się z swoich obowiązków.

Trudno im nawiązać i utrzymać relacje z innymi ludźmi, co jest efektem **braku samoakceptacji**. Panują w niej z reguły **trudności w komunikacji**, istnieją niewygodne tematy, których skrętnie unikają (problemy, trudności), nie sprzyja to poradzeniu sobie z problemem raczej pogłębia trudności i powoduje frustrację.

Rodzina dysfunkcyjna funkcjonuje w dwu różnych światach:

- ❑ **Wewnętrznym**, w którym wszyscy wiedzą o występującym problemie, jednak nie nazywają go, nie mówi się o nim otwarcie
- ❑ **Zewnętrznym**, w którym tworzy się zafałszowany obraz rodziny, używając kłamstw na jej temat, wypierając prawdę

Rodziny z grupy ryzyka to:

- ❑ Rodzina, w której występuje problem alkoholowy, narkotykowy
- ❑ Rodzina, w której dochodzi do wykorzystywania seksualnego
- ❑ Rodzina, w której występuje przemoc psychiczna, fizyczna
- ❑ Rodzina, w której występuje choroba psychiczna (zachowania osoby chorej stanowią zagrożenie dla rodziny)
- ❑ Rodzina zrekonstruowana
- ❑ Rodzina, w której rodzic doświadczał w dzieciństwie przemocy

Źródłem dysfunkcji w rodzinie są zazwyczaj zachowania rodziców, są one często krzywdzące wobec dzieci, nie prowadzą do zaspakajania ich potrzeb.

W rodzinie dysfunkcyjnej duże znaczenie mają mechanizmy, które sprzyjają utrzymaniu problemu rodziny na poziomie nierozwiązanym. Typowe z nich to:

- **Projekcja** - rodzic obarcza winą, odpowiedzialnością dziecko za zachowania, których sam się dopuszcza.
- **Zaprzeczenie** – zupełne zaprzeczenie występowania problemu np. tatuś nie jest pijany, minimalizowanie problemu jego racjonalizacja, prowadzi do życia w kłamstwie, iluzji, że to co się dzieje w rodzinie jest naturalne
- **Trójkąty rodzinne** - dziecko wchodzi w niej w rolę partnerską, pomimo swojej niedojrzałości intelektualnej i emocjonalnej jest obarczane problemami z jakimi borykają się rodzice między sobą
- **Tajemnica** – dochowanie tajemnicy o problemie jaki występuje w rodzinie jest często warunkiem przynależności dziecka w zamian za jej utrzymanie. Dziecko ponosi tu duży koszt emocjonalny, nierzadko brak możliwości powiedzenia prawdy (doznawanej przemocy, alkoholizmu rodzica) i nagromadzonych w związku z nią destrukcyjnych uczuć powoduje objawy psychosomatyczne.

Życie w rodzinie dysfunkcyjnej ma silne odbicie w uczuciach jakie dziecko przeżywa, przez co relacja z osobami okazującymi dziecku zainteresowanie i pozytywne uczucia może być też utrudniona. **Dominującymi uczuciami u dziecka stają się:**

- **Lęk** – brak możliwości przewidzenia zachowań pijanego rodzica czy rodzica stosującego przemoc, powoduje u dziecka przerażenie i oczekiwanie na najgorsze. Nocne wybudzenie wskutek libacji alkoholowych, ucieczki przed agresywnym rodzicem tworzą poczucie nieustającego napięcia i lęku u dziecka
- **Poczucie winy** – dziecko przejmując obowiązki rodziców, wskutek ich nie wywiązywania się z swoich ról, ma poczucie że jest w stanie powstrzymać rodzica od picia, narkotyzowania się czy przemocy. Kiedy pomimo różnych zabiegów (wylewanie alkoholu) rodzic nie zmienia swoich zachowań dziecko czuje się winne, że nie potrafiło doprowadzić do zmiany.
- **Wstyd** – paradoksalnie utrzymywanie niepożądanych sytuacji w tajemnicy jeszcze bardziej wzmacnia poczucie wstydu. Rodzi to w dziecku duże napięcie i poczucie własnej niedoskonałości. Toksyczni rodzice utrzymując tajemnicę związaną z własnymi zachowaniami „przekazują” dziecku wstyd, z którym sami sobie nie radzą.
- **Złość** - dziecko, które często doświadcza rozczarowania w związku z łamaniem obietnic danych przez rodzica, nie mające wsparcia, obserwując krzywdzenie bliskich odczuwa złość i olbrzymie napięcie. Obawiając się wyrażenia zgromadzonej złości kieruje ją „do wewnątrz” obciążając tym własny organizm bądź daje jej upust w zachowaniach agresywnych skierowanych do rówieśników.

Wszystkie te uczucia kiedy występują adekwatnie do sytuacji, nie występują przewlekłe mają też pozytywne aspekty – informacyjny, energetyczny i ostrzegawczy.

Doświadczenie urazów w dzieciństwie może powodować w dorosłym życiu dziecka cierpienie i zachwiany obraz samego siebie. Chaos w jakim wzrasta, brak pozytywnych wzorców może służyć międzypokoleniowej kontynuacji zachowań dysfunkcyjnych.

Bibliografia:

1. *Robinson B.E., Rhoden J.L., „Pomoc psychologiczna dla dzieci alkoholików” PARPA 2001*
2. *Forward S., „Toksyczni rodzice” Agencja wydawnicza 1992*
3. *Ziemska M., „Rodzina a osobowość” Wiedza powszechna*

Osądzanie, obwinianie, ostra krytyka dziecka wywołuje u niego wycofanie się z życia rodzinnego bądź kontr- krytykę

Thomas Gordon, *Wychowanie bez porażek*

III. Postawy rodzicielskie

Oddziaływania rodziców na swoje dzieci mają rozległy zasięg i wpływ na poszczególne sfery, takie jak: motoryka, rozwój funkcji poznawczych, społecznych, osiągnięcia szkolne, na samoocenę, radzenie sobie w dorosłym życiu. Wywierają one znaczny, choć czasem niezamierzony wpływ na jego rozwój. Oddziaływanie to zachodzi poprzez tok czynności, zdarzeń mających miejsce na gruncie rodziny, poprzez działania dorosłych i rodzeństwa, a szczególnie przez ich stosunek do dziecka. Nie wszyscy rodzice ustosunkowują się do dziecka w ten sam sposób. Określone postawy rodziców mogą właściwie wpływać na rozwój dziecka, ale też ujemnie oddziaływać na kształtowanie jego osobowości.

Badaczka tematyki Maria Ziemska o postawach rodzicielskich wyraża się jako o „...występującej u rodziców tendencji do odczuwania dziecka, myślenia o nim i zachowania się - werbalnego lub niewerbalnego - w pewien określony sposób, wobec niego”. Autorka podkreśla dalej, iż **każda postawa zawiera w sobie trzy elementy: uczuciowy, myślowy oraz element działania.**

- ❑ **Składnik poznawczy dotyczy pewnego zasobu wiedzy rodziców o własnym dziecku bądź w ogóle o dzieciach.** Jest to wiedza z zakresu rozwoju, potrzeb, trudności, możliwości itp. Ten element myślowy werbalnie może się przejawiać w formie opinii o dziecku (np. „to takie miłe i dobrze wychowane dziecko”).
- ❑ **Składnik emocjonalny to pozytywne lub też negatywne uczucia wyrażane w ekspresji emocjonalnej rodziców wobec dziecka.** Ten element towarzyszy nie tylko wypowiedziom, ale i zachowaniu.
- ❑ **Komponent behawioralny przejawia się w zachowaniu wobec dziecka.** Jest to sposób zwracania się do niego, sprawowania kontroli, nagradzania bądź karania.

Dla dziecka najbardziej znaczącym elementem postawy jest komponent uczuciowy. Wskazuje on bowiem kierunek i charakter całego jego życia.

M. Ziemska prezentuje własne zestawienie postaw rodzicielskich, które dzieli na właściwe i niewłaściwe. **Do właściwych postaw rodzicielskich mających pozytywny wpływ na psychospołeczny rozwój dziecka, zalicza:**

- ❑ **akceptację** - czyli przyjęcie - kochanie dziecka niezależnie od jego możliwości, dysfunkcji, usposobienia, osobowości, trudności; rodzice akceptujący nie ukrywają przed dzieckiem swoich uczuć, okazują mu miłość i tolerancję; starają się zaspokoić potrzeby dziecka, dają mu poczucie bezpieczeństwa, uznania i kochają je za to, że jest; w sytuacji gdy dziecko

zachowuje się nagannie, upominają je i dają do zrozumienia, że to co robi w tej sytuacji jest złe, jednak nie dopuszczają do dziecka uczucia, że zła jest jego cała osobowość;

- **uznanie praw dziecka w rodzinie jako równych** - rodzice akceptują i ustosunkowują się do aktywności dziecka, zawsze mają na względzie jego poziom rozwoju i umiejętności; opiekunowie nie stosują kar i wymuszeń, ale tłumaczą dziecku, wyjaśniają mu co jest dobre i pożądane, w takiej atmosferze rodzinnej dziecko ma zapewniony odpowiedni zakres swobody i indywidualności;
- **współdziałanie z dzieckiem** - świadczy o tym, iż rodzice świadomie wciągają dziecko do życia rodzinnego, mając przy tym na względzie jego możliwości rozwojowe; rodzice są aktywni w nawiązywaniu kontaktu i we współdziałaniu z dzieckiem; rodzice są gotowi pomóc, wyjaśnić dziecku, ale także uczą je samodzielności i umiejętności poszukiwania;
- **rozumna swoboda** - rodzice utrzymują autorytet oraz kierują dzieckiem, ale równocześnie dają mu poczucie swobody i pozwalają na samodzielność, oddalanie się od nich, traktują je jako pożądane, pozwalające dziecku na kształtowanie swojej odrębnej tożsamości, poczucia kompetencji;

Do grupy postaw niewłaściwych, które wpływają ujemnie i mogą być przyczyną zaburzeń rozwoju czy problemów emocjonalnych, autorka zalicza:

- **postawa nadmiernie wymagająca** - rodzice pragną mieć idealne dziecko, co prowadzi do tego, iż nie liczą się z jego potrzebami oraz możliwościami; tacy opiekunowie stale krytykują, poprawiają oraz uzupełniają dziecko; wychowanek traktowany jest z pozycji autorytetu bez jakichkolwiek praw;
- **postawa unikająca** - rodzice mało interesują się dzieckiem i jego problemami, często zaniebują nawet podstawowe - biologiczne potrzeby; czasem kontakt z dzieckiem jest pozornie dobry i maskowany poprzez obdarowywanie dziecka wieloma prezentami; zauważyć można niedbałość o bezpieczeństwo, niekonsekwencję w stawianych wymaganiach; nie angażuje się dziecka do spraw życia rodzinnego;
- **postawa nadmiernie chroniąca** - rodzice w każdej sytuacji życiowej znajdują zagrożenie dla dziecka i starają się je przed nim uchronić, odizolować od czynników, które uważają za niebezpieczne (np. rówieśników, nabywania nowych umiejętności), w ten sposób paraliżują oni wszelką samodzielną działalność dziecka; zdarza się, że dziecko uważane jest za wzór doskonałości i wychowywane jest bezkrytycznie; rodzice ulegają dziecku za każdym razem i spełniają jego każde życzenie;
- **postawa odtrącająca** - rodzice są niechętni lub nawet wrodozy względem swojego dziecka, żywią wobec niego uczucie rozczarowania i zawodu; rodzice demonstrują zachowania negatywne i otwarcie krytykują wychowanka, stosują surowe kary zastraszenia, nakazy, zakazy wobec dziecka; opiekunowie zupełnie nie tolerują jego wad i nie biorą pod uwagę stopnia rozwoju.

Każda z postaw rodziców istotnie wpływa na kształtowanie się zachowania i pewne rysy osobowości dziecka. **Postawy niewłaściwe uznaje się za krzywdzące, formę przemocy emocjonalnej.**

- **Postawa odtrącająca sprzyja występowaniu u dziecka agresywności, nieposłuszeństwa, kłótności, kłamliwości.** Może również hamować rozwój uczuć

wyższych. Niekiedy mogą wystąpić u dziecka trudności w przystosowaniu, jak również zastraszenie czy bezradność. **Przy nagłym odtrąceniu dziecka przez rodziców może to doprowadzić do reakcji nerwicowych.**

- **Kiedy rodzice unikają kontaktu z dzieckiem może ono w konsekwencji mieć trudności w nawiązywaniu trwałych więzi uczuciowych.** Bywa nastawione antagonistycznie do otoczenia. Dziecko jest niezdolne do obiektywnych ocen. Może je również cechować brak zdolności do wytrwałości i koncentracji na zadaniu. Jest ponadto nieufne, bojaźliwe, a w efekcie wchodzące w konflikty.
- **Rodzice, którzy prezentują postawę nadmiernego wymagania mogą, w efekcie ciągłej krytyki, ukształtować u dziecka brak wiary we własne siły oraz uległość.** Dziecko staje się niepewne, lękliwe i przewrażliwione. U tych dzieci obserwuje się występowanie trudności szkolnych, a także trudności w przystosowaniu społecznym.
- **Postawa nadmiernie chroniąca może opóźniać dojrzewanie społeczne dziecka.** Jest ono zależne od rodziców, bierne i ustępliwe. Z drugiej strony może pojawić się zachowanie typu „rozpieszczone dziecko”. Wówczas dziecko jest nadmiernie pewne siebie, cechuje je poczucie większej wartości. Przejawia takie cechy jak: zuchwalstwo, nastawienie egoistyczne i stawianie innym wygórowanych wymagań.

Częste pouczanie dziecka może być przyczyną poczucia niższej wartości

Thomas Gordon, Wychowanie bez porażek

IV. Konsekwencje zaniedbań i doznawania przemocy dla rozwoju dziecka

Dziecko jest z natury ufnie i otwarte na opiekę ze strony najbliższych. **Sytuacja przemocy zmienia zupełnie jego świat i jest dla umysłu dziecka niezwykle trudna do przyjęcia.** Przemoc sprawia, że obraz idealnego, kochającego rodzica zostaje zaburzony. Dziecko nie potrafi „pomieścić w sobie” faktu, iż opiekun, będący dla małego człowieka opoką, staje się okrutnym katem. Dlatego urazy, jakich dziecko doświadcza bezpośrednio, bądź pośrednio, (kiedy przemoc dotyczy członków rodziny) wymagają jakiegoś racjonalnego uzasadnienia. **Dziecku łatwiej zacząć szukać winy w sobie – dzięki temu ocala ono pozytywny wizerunek rodzica.** Uznanie, iż osoba darzona najwyższym zaufaniem jest go niegodna, zachwiałoby całkowicie jego poczuciem bezpieczeństwa. *Czy tatuś mnie nie kocha? Dlaczego mnie bije? Na pewno to ja byłem winny. Sprawiam kłopoty i jestem niedobry. Zasłużyłem na karę* - można założyć, że taki rodzaj wewnętrznego monologu dokonuje się w sposób mniej lub bardziej świadomy u większości dzieci, które doznają przemocy.

Konsekwencje doznawanej przez dzieci przemocy mają wpływ zarówno na przebieg ich dzieciństwa jak i dorosłe życie. Skutki przemocy oprócz tych oczywistych, związanych np. ze sferą fizyczną sięgają o wiele głębiej, oddziałując na funkcjonowanie psychiczne, kształtowanie się osobowości, relacje z ludźmi.

Można wykazać zestaw charakterystycznych objawów, pojawiających się często u dzieci, które doświadczają lub doświadczyły przemocy.

Konsekwencje przemocy obserwowane w sferze psychicznej

- **Problemy emocjonalne:** smutek, złość, wycofanie, niska samoocena;
- **Strach, niepokój, nieustanna czujność, drażliwość** - funkcjonowanie w rodzinie, gdzie panuje przemoc jest doświadczeniem prowokującym nieustanne napięcie wynikające z realnego zagrożenia, obawy o zdrowie i bezpieczeństwo własne i bliskich;
- **Lęk przed śmiercią** – jako wynik zasłyszanych gróźb wobec siebie lub najbliższych;
- **Podwójne „ja”, poczucie winy** – dziecko doświadczając urazu stara się znaleźć uzasadnienie tego faktu, w konsekwencji przypisując sobie zło i winę za to, czego doświadczyło, gdyż trudno jest przyjąć, że najbliższa mu osoba może wyrządzać taką krzywdę bez powodu. Dziecko stara się zasłużyć na przebaczenie rodziców, wierząc, że w ten sposób odmieni swój los, odkupi swoje winy, uzyska opiekę i ochronę;
- **Ambiwalencja uczuć** – dzieci odczuwają zarówno miłość jak i nienawiść do rodzica stosującego przemoc; żyją w chaosie emocjonalnym;
- **„Atak na ciało”** – ból fizyczny jest łatwiejszy do zniesienia niż cierpienie emocjonalne – może dochodzić do aktów samookaleczenia, dających paradoksalnie uczucie spokoju, ulgi i potwierdzających istnienie, pozwalających na przeniesienie bólu psychicznego trudnego do określenia i umiejscowienia go w ciele;

- **Próby samobójcze** – podejmowane przez dziecko, które czując się przygniecione ciężarem swojej bezradności wobec przemocy, chce w ten sposób rozwiązać bądź uciec od swoich problemów
- **Zachowania regresywne** – dziecko cofa się do wcześniejszych etapów rozwoju, dających poczucie bezpieczeństwa (np. zaburzenia mowy, wtórne moczenie nocne)
- **Reakcje nerwicowe** – jako wynik funkcjonowania w ciągłym konflikcie i napięciu (dziecko może mieć tendencje do idealizacji sprawcy przemocy i obwiniania siebie przy jednoczesnym niezrozumieniu prawdziwych przyczyn doświadczanej przemocy)
- **Nieprawidłowy rozwój osobowości** – utrwalanie się nieprawidłowych zachowań, jako stałej tendencji i wzorca osobowości – także zaburzenia osobowości takie jak np. borderline.
- **„Dwójmyślenie”** – maltretowane dziecko woli wierzyć, że nadużycie nie miało miejsca i próbuje je trzymać w tajemnicy przed samym sobą. Może zaprzeczać mu wprost, celowo tłumić myśli na ten temat, wprowadzać się w „stany oderwania”. Uczy się ignorować dotkliwy ból, wymazywać wspomnienia, w najbardziej krańcowych wypadkach zaczyna wykształcać odrębne fragmenty osobowości z odrębnymi funkcjami psychicznymi i wyselekcjonowanymi wspomnieniami (osobowość mnoga);
- **Problemy funkcjonowania poznawczego:** opóźnienie w rozwoju umysłowym, opóźnienie w rozwoju mowy, słabe wyniki w szkole, trudności z koncentracją;
- **Nadpobudliwość psychoruchowa;**
- **Zaburzenia snu** - bezsenność, koszmary nocne (często o treści związanej z wykorzystaniem seksualnym);
- **Zaburzenia łaknienia** (w przypadku wykorzystania seksualnego niekiedy bulimia);
- **Seksualizacja zachowań w przypadku molestowania seksualnego:** dziecko podczas zabaw może odtwarzać za pomocą zabawek, rysunków czy też w kontakcie z innymi osobami czynności seksualne wynikające z doświadczenia wykorzystania. Niekiedy te zachowania w stosunku do innych osób mogą mieć charakter prowokacyjny i uwodzicielski a nawet agresywny. Nieadekwatny do poziomu rozwoju dziecka język dotyczący sfery seksualnej.

Obserwowane w sferze społecznej

- **Brak zaufania, trudność nawiązywania i utrzymania bliskich relacji;**
- **Odrzucenie** przez rówieśników;
- **Niezdolność bądź osłabienie empatii;**
- **Niskie umiejętności społeczne, brak realistycznych oczekiwań** w stosunku do otoczenia;
- **Nadmierna zależność** albo **tendencja do dominacji** (zgodnie z zasadą silniejszy wygrywa);
- **Bierność** – uleganie prośbom i naciskom ze strony otoczenia; czasem pod wpływem innych decydując się na zachowania ryzykowne; często w nadziei na uzyskanie akceptacji, uwagi;
- **Dostrajanie się** do zmieniających się stanów prześladowcy (adaptacja do sytuacji przemocy);

- **Zachowania obronne** polegające albo na **unikaniu** prześladowcy (do ucieczek z domu włącznie) albo na próbach jego **ułagodzenia** (do **absolutnego posłuszeństwa** lub/i **chorobliwego przywiązania** do opiekunów stosujących przemoc);
- **Zachowanie pozorów i „życie z tajemnicą”**, jaką jest doznawana przemoc (ochrona sprawcy, wstyd). Jeśli nawet udaje się nawiązać relacje z dzieckiem doznającym przemoc, wydają się one nieautentyczne.
- **Zależność od zewnętrznych źródeł pociechy i otuchy** – stąd często dzieci te łatwo i szybko lgną do osób, które wykażą choćby niewielkie zainteresowanie nimi – w ten sposób niejednokrotnie narażają się na kolejne nadużycie;
- **Zamiana ról** – dzieci krzywdzone przyjmują rolę osoby dorosłej, gdyż rodzice są zbyt zajęci swoimi konfliktami, by spełniać obowiązki; dzieci są jak „pozbawione dzieciństwa”, często nadodpowiedzialne;
- **Zachowania aspołeczne**: agresywne zachowanie, okrucieństwo wobec zwierząt, napady złości, wagarowanie, zachowania przestępcze.
- **Odreagowywanie agresją** tego, co dzieje się w domach; dzieci uczą się, że przemoc jest sposobem komunikacji i rozwiązywania konfliktów;
- **Przejawy gniewu czy myśli o zemście** na sprawcy przemocy (myśl o zemście jest często odroczone w czasie – do czasu, kiedy dziecko będzie potrafiło stanąć w obronie własnej lub innych, do czasu uzyskania niezależności);
- **Picie alkoholu, narkotyzowanie się** – wyraz pragnienia ucieczki od problemów;
- **Brak wiary w możliwość uzyskania pomocy** ze strony dorosłych – dziecko przekonuje się codziennie, że najsilniejszy dorosły z jego świata jest niebezpieczny, a inni dorośli wokół nie zapewniają odpowiedniej obrony.

Objawy fizyczne przemocy:

- **Urazy fizyczne** - siniaki, okaleczenia, rany, otarcia (często w miejscach zwykle niewidocznych i ukrywanych przez dziecko), złamania, wstrząsy mózgu;
- **Uszkodzenia, bolesność, zaczerwienienia** w obrębie genitaliów;
- **Wczesna lub nasilona masturbacja dziecięca** nieadekwatna do fazy rozwoju psychoseksualnego;
- **Zaniedbania** w sferze higieny osobistej, podarta odzież;
- **Niedożywienie**, brak odpowiedniej ilości posiłków, awitaminozy;
- **Zaburzenia psychosomatyczne**: zaburzenia jedzenia, bóle brzucha, bóle głowy, wymioty, bóle serca - bez przyczyny fizjologicznej, słaby rozwój fizyczny;

Ośmieszanie i zawstydzanie dziecka może doprowadzić do skrytości i braku pewności siebie

Thomas Gordon, Wychowanie bez porażek

V. Skala zjawiska krzywdzenia dzieci w Polsce oraz województwie kujawsko-pomorskim.

Z badań przeprowadzonych w maju i czerwcu 2008 roku przez TNS OBOP na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wynika, iż **w skali całego kraju aż 44% procent badanych przyznało, że zna rodzinę, w której występuje przemoc. W województwie kujawsko-pomorskim procent ten kształtuje się na poziomie 34%.**

19% badanych potwierdziło, iż stosowało przemoc wobec członków swojej rodziny. Z tej grupy 12% stosowało przemoc psychiczną, 11% przemoc fizyczną, 3% przemoc ekonomiczną oraz mniej niż 1% przemoc seksualną.

6% badanych z województwa kujawsko -pomorskiego deklaruje, że mieszka w gospodarstwie domowym, w którym dochodziło do jakiegokolwiek formy krzywdzenia dzieci. Badania pokazują, że dzieci są najczęściej krzywdzone przez osoby im najbliższe tj. przez ojca lub matkę. W dalszej kolejności wymieniani są brat, siostra, ojczym, macocha, babcia, dziadek, partner, konkubent matki, partnerka, konkubina ojca, wujek, ciotka lub inna osoba z rodziny oraz inne osoby niespokrewnione.

Jako czynniki sprzyjające występowaniu przemocy wobec dzieci sprawcy najczęściej wymieniali:

- kłopoty w pracy (19%)
- alkohol (4%)
- problemy osobiste (30%)

Prawie 95 % badanych uznało, że pomaganie dzieciom – ofiarom przemocy w rodzinie jest obowiązkiem moralnym każdego człowieka. Jednak jednocześnie 21% Polaków uważa, że lepiej nie wtrącać się, bo można mieć kłopoty i aż 18% twierdzi, że ingerencja może jeszcze bardziej zaszkodzić pokrzywdzonemu dziecku.

Z badań wynika, że około 80% rodzin, w których doszło do stosowania przemocy nie skorzystało z pomocy odpowiednich instytucji. Z pomocy terapeutycznej lub psychologicznej skorzystało:

- 31% rodzin, w których wystąpiła przemoc psychiczna
- 53% rodzin, w których wystąpiła przemoc ekonomiczna
- 59% rodzin, w których wystąpiła przemoc fizyczna
- 67% rodzin, w których wystąpiła przemoc seksualna

□

Na pobyt w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy zdecydowało się:

- 9% ofiar przemocy psychicznej
- 16% ofiar przemocy fizycznej
- 33% ofiar przemocy seksualnej

W 2007 roku na terenie województwa kujawsko-pomorskiego przeprowadzono 50.301 interwencji domowych. Z tego 6. 451 interwencji dotyczyło przemocy w rodzinie. 3.970 miało miejsce na terenie miast. 2. 481 wezwań dotyczyło środowisk wiejskich.

W sumie zanotowano 9.366 pokrzywdzonych w tym:

- ❑ 6.157 kobiet
- ❑ 669 mężczyzn
- ❑ 1.732 dzieci wieku od 0 do 13 roku życia
- ❑ 808 małoletnich w wieku od 13 do 18 lat

W 179 przypadkach konieczne było udzielenie pomocy medycznej (pokrzywdzony(a) – 86, sprawca – 93).

27 dzieci zabrano ze środowiska rodzinnego i umieszczono:

- ❑ w szpitalu
- ❑ w placówce opiekuńczej
- ❑ u osoby spokrewnionej.

Wskutek przeprowadzonych interwencji przesłano 5.309 informacji do instytucji i organizacji działających w obszarze pomocy dzieciom i ofiarom przemocy w rodzinie:

- ❑ 2.620 do ośrodków pomocy społecznej
- ❑ 1.479 do gminnych (miejskich) komisji rozwiązywania problemów alkoholowych
- ❑ 190 do placówek służby zdrowia, 40 do placówek szkolno-wychowawczych
- ❑ 147 do organizacji pozarządowych
- ❑ 833 w inne miejsca.

Podano za: <http://www.kujawsko-pomorska.policja.gov.pl/> „Sprawozdaniem z przeprowadzonych interwencji domowych wobec przemocy w rodzinie w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2007 r. na terenie województwa kujawsko – pomorskiego” sporządzonym przez Komendę Wojewódzką Policji w Bydgoszczy oraz raportem Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej „Krzywdzenie dzieci w Polsce” z września 2008 roku.

Odwracanie uwagi rodziców od dziecka powoduje, iż czuje się ono niepotrzebne i odczuwa bagatelizowanie jego życia wewnętrznego

Thomas Gordon, Wychowanie bez porażek

VI. Instytucje i służby społeczne działające w obszarze pomocy dziecku krzywdzonemu

Rzecznik Praw Ofiar

Biuro Rzecznika Praw Ofiar to jednostka organizacyjna Departamentu Spraw Społecznych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Jest to jedyna placówka tego typu w kraju.

Klienci przyjmowani są w siedzibie przy ulicy Słowackiego 114 w Toruniu (tel. 056 659-13-99, poniedziałek 7:30- 15:30; wtorek 7:30-17:00; środa 7:30-15:30, czwartek 7:30-15:30 piątek 7:30- 14:00) oraz w trakcie dyżurów w delegaturach Urzędu Marszałkowskiego w Bydgoszczy, Inowrocławiu, Grudziądzu oraz Włocławku. Rzecznik Praw Ofiar podejmuje również interwencje w terenie.

Osoby zgłaszające się do biura otrzymują pomoc prawną:

- porady
- sporządzanie wniosków
- sporządzanie pism procesowych

oraz psychologiczną:

- terapie psychologiczne
- terapia uzależnień
- spotkania z pedagogiem
- terapia małżeńska.

Wszystkie konsultacje prawne i psychologiczne w biurze Rzecznika Praw Ofiar są bezpłatne. Oferta Rzecznika jest skierowana do mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego.

Z biurem RPO współpracują dwie kancelarie- adwokacka oraz radcowska. W biurze RPO porad udziela też adwokat specjalizujący się w sprawach, w których jedną ze stron jest obcokrajowiec- obywatel państwa, które nie należy do Unii Europejskiej. Rzecznik Praw Ofiar jest wojewódzkim koordynatorem ds. handlu ludźmi.

Telefoniczne Pogotowie Dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”

Telefoniczne Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” działa w biurze Rzecznika Praw Ofiar. Nadzór nad „Niebieską Linią” sprawuje Rzecznik Praw Ofiar.

„Niebieska Linia” to bezpłatny telefon dla osób doznających przemocy chcących uzyskać pomoc prawną lub psychologiczną.

Pogotowie jest czynne codziennie w godzinach od 17:00 do 22:00 (0-800-154-030).

Dyżurujący Konsultanci udzielają porad telefoniczne jednak osoby zainteresowane mogą umówić się na osobiste spotkanie z prawnikiem, psychologiem lub terapeutą.

Formuła telefonu ma charakter poufny, dlatego duża liczba dzwoniących zachowuje anonimowość. Pracownicy „Niebieskiej Linii” podejmują również interwencje wskutek telefonicznych zgłoszeń dotyczących przypadków znęcania się nad rodziną lub zaniedbywania czy krzywdzenia dzieci. W takich wypadkach występuje się o przekazanie stosownych informacji do właściwych komend policji oraz ośrodków pomocy społecznej lub z wnioskiem do sądów o wgląd w sytuację dziecka.

Policja

Główne zadania policji to ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia. W przypadku podejrzenia popełnienia przestępstwa lub informacji o przypadkach zaniedbywania lub krzywdzenia dzieci każdy może zawiadomić Policję. Najlepiej zgłosić się na najbliższy Komisariat lub zadzwonić na ogólnopolskie telefony alarmowe 997 lub 112. Zgłoszenie może być anonimowe.

Policja podejmuje interwencję oraz sporządza notatkę urzędową, zawierającą m.in. dokładny opis sytuacji zastanej na miejscu interwencji oraz osób biorących udział w zdarzeniu. Notatka to dowód w dalszym ewentualnym postępowaniu karnym.

Policjanci udzielają informacji o możliwości uzyskania pomocy oraz wskazują najbliższe placówki, do których można się zgłosić. Sprawa może zostać przekazana dzielnicowemu, który dalej nadzoru sprawę. Dzielnicowy jest policjantem pierwszego kontaktu i zajmuje się pomocą osobom zamieszkałym na podległym mu rewirze.

1 marca 2008 r. zaczęło obowiązywać nowe **Zarządzenie Nr 162 Komendanta Głównego Policji w sprawie metod i form wykonywania przez Policję zadań w związku z przemocą w rodzinie w ramach procedury "Niebieskie Karty"**, zgodnie z którym policjanci będą musieli rozpocząć procedurę i wypełnić Niebieską Kartę, gdy w trakcie interwencji wystąpi podejrzenie przemocy w rodzinie. § 4 zarządzenia określa, że policjant ma w takim przypadku obowiązek:

- 1) udzielenia ofiarom przemocy niezbędnej pomocy, w tym udzielenia pierwszej pomocy, wezwania pogotowia ratunkowego lub zawiadomienia innych instytucji, które mogą udzielić pomocy
- 2) podjęcia, w razie potrzeby, innych niezbędnych czynności zapewniających ochronę życia, zdrowia i mienia osób będących ofiarami przemocy, włącznie z zastosowaniem, na podstawie odrębnych przepisów, wobec sprawcy przemocy środków przymusu bezpośredniego i zatrzymania
- 3) ustalenia przebiegu zdarzenia i jego następstw
- 4) przeprowadzenia, jeżeli jest to możliwe, ze sprawcą przemocy rozmowy, w szczególności o odpowiedzialności karnej za znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub inna osoba pozostająca w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, oraz wezwania sprawcy do zachowania zgodnego z prawem i zasadami współżycia społecznego

- 5) przeprowadzenia na miejscu zdarzenia, w przypadkach niecierpiących zwłoki, czynności procesowych w niezbędnym zakresie, w granicach koniecznych do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa.

Policjant przeprowadzający interwencję sporządza „Notatkę urzędową o przemocy w rodzinie”- Kartę A, natomiast tzw. Kartę B zawierającą podstawowe informacje o możliwościach uzyskania pomocy przekazuje ofiarom przemocy.

Prokuratury

Osoby posiadające informacje o popełnieniu przestępstwa w stosunku do dziecka (lub innych osób) mogą złożyć w prokuraturze stosowne zawiadomienie. Mają też prawo wystąpienia w sprawie w charakterze świadka.

Prokuratura wszczyna i prowadzi postępowanie przygotowawcze mające na celu przede wszystkim sprawdzenie czy popełniono przestępstwo i ustalenie wszystkich okoliczności.

Część przestępstw jest ściganych z urzędu (np. znęcanie się psychiczne i fizyczne), a część na wniosek osoby pokrzywdzonej (np. uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego).

W uzasadnionych przypadkach stosuje środki zapobiegawcze takie jak dozór policji, poręczenie majątkowe, poręczenie społeczne, poręczenie osoby godnej zaufania, tymczasowe aresztowanie, zakaz opuszczania kraju, zatrzymanie dokumentu.

Sądy

W przypadku stwierdzenia zagrożenia dobra dziecka Sąd wydaje na podstawie art. 109 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego odpowiednie zarządzenie. Może zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego zachowania, poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego, umieścić dziecko w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W przypadku zagrożenia bezpieczeństwa dziecka Sąd podejmuje decyzję w trybie natychmiastowym. Z wnioskiem o wgląd w sytuację dziecka mogą wystosować instytucje takie jak szkoła, prokuratura, przedstawiciel organu pomocy społecznej oraz każda osoba posiadająca informacje o dziecku, którego dobro jest zagrożone.

W polskim prawie cywilnym osobę dziecka, czyli osobę, która nie ukończyła 18 lat mianem małoletniego. Dziecko jest reprezentowane przez przedstawiciela ustawowego tj. rodziców lub opiekuna prawnego. **Jeśli rodzice nie mogą wspólnie ustalić kwestii związanych z opieką nad dzieckiem to decyzję podejmuje Sąd Rodzinny (Sąd Rejonowy, Wydział Rodzinny i Nieletnich) kierując się dobrem dziecka.** Postanowienia wydawane przez Sądu Rodzinnego nie są niezmiennie, co oznacza, że w razie istotnej zmiany sytuacji Sąd może wydać nowe postanowienie dotyczące dziecka.

Sąd rozpatruje także sprawy dotyczące ograniczenia oraz pozbawienia władzy rodzicielskiej oraz uregulowania kontaktów z dzieckiem.

W postępowaniu karnym Sąd na podstawie art. 13 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie może w przypadku warunkowego umorzenia postępowania wobec

sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny albo zawieszając wykonanie kary za takie przestępstwo określić sposób kontaktu skazanego z pokrzywdzonym lub zakazać zbliżania się skazanego do pokrzywdzonego w określonych okolicznościach. Dodatkowo, jeśli zachodzą przesłanki dla zastosowania tymczasowego aresztowania wobec oskarżonego o przestępstwo wobec członka rodziny, sąd może zamiast tymczasowego aresztowania zastosować dozór Policji, pod warunkiem że oskarżony opuści lokal zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym, w wyznaczonym przez sąd terminie, i określi miejsce pobytu (art. 14 § 1).

Poradnie psychologiczno- pedagogiczne

Podstawowe cele poradni psychologiczno-pedagogicznych to wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży, pomoc uczniom w wyborze kierunku kształcenia oraz udzielanie pomocy psychologicznej, pedagogicznej i logopedycznej dzieciom, rodzicom i nauczycielom.

Poradnie działają w obszarach diagnozy, terapii, doradztwa oraz profilaktyki zaburzeń rozwojowych i trudności wychowawczych. Pracownicy poradni świadczą pomoc w formie indywidualnego poradnictwa, badań i diagnoz psychologicznych i pedagogicznych.

Do poradni można się zgłosić m.in., gdy:

- ❑ dziecko ma trudności w nauce
- ❑ obserwujemy u dziecka zaburzenia mowy
- ❑ dziecko nie może zaadaptować się w środowisku
- ❑ konieczne jest ustalenie indywidualnego trybu nauki z uwagi na zaległości w nauce lub wyjątkowe zdolności ucznia
- ❑ występują zaburzenia w rozwoju dziecka

Służba zdrowia

Lekarz rodzinny lub pierwszego kontaktu, który podejrzewa, iż ma do czynienia z ofiarą przemocy lub dzieckiem krzywdzonym oprócz udzielenia niezbędnej pomocy medycznej jest zobowiązany do zdiagnozowania sygnałów potwierdzających występowanie przemocy oraz powiadomienia o tym odpowiednich służb takich jak organy pomocy społecznej, szkoła, policja.

Szczegółowa dokumentacja medyczna to istotny dowód w sprawie przeciwko sprawcy przemocy zarówno w postępowaniu karnym jak i postępowaniu dotyczącym ograniczenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej lub uregulowania kontaktów z dzieckiem.

Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD - 10 wskazuje na **Zespół dziecka krzywdzonego** (kod T74) jako na zespół objawów wynikających ze stosowania przemocy wobec dziecka.

Zespół dziecka krzywdzonego podzielono na:

T74.0 Zaniedbanie i porzucenie

T74.1: Nadużycie fizyczne

T74.2: Nadużycie seksualne

T74.3: Nadużycie psychiczne

T74.8: Inne zespoły maltretowania

T74.9: Zespół maltretowania, nie określony

Zespół dziecka krzywdzonego objęto procedurą NFZ pod numerem 1386.

Szkoły

W szkołach dyżury pełnią pedagodzy i psychologzy, do których dzieci i młodzież mogą zwrócić się ze swoimi problemami. Nauczyciele obserwujący w codziennej pracy swoich uczniów na bieżąco reagują na niepokojące sygnały w zachowaniu podopiecznych. Utrzymywanie stałego kontaktu z wychowawcą pozwala na szybkie zauważenie zmian zachowania dziecka. Rodzice zaniepokojeni zachowaniem dzieci lub mający trudności wychowawcze również mogą skorzystać z pomocy terapeuty działającego w szkole.

Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie

Zgodnie z ustawą z 29.11.1990r. o Pomocy Społecznej do podstawowych zadań Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie należą przede wszystkim:

- ❑ opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych
- ❑ powołanie specjalistycznego poradnictwa (prawnego, psychologicznego)
- ❑ organizowanie opieki w rodzinach zastępczych
- ❑ zapewnienie opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców
- ❑ przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, rodziny zastępcze oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze,
- ❑ pomoc w integracji ze środowiskiem osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia
- ❑ prowadzenie mieszkań chronionych oraz powiatowych ośrodków wsparcia, w tym domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży
- ❑ prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej.

Miejskie/ Gminne/Miejsko-Gminne Ośrodki Pomocy Rodzinie

Miejskie, gminne i miejsko-gminne ośrodki pomocy społecznej realizują zadania z zakresu pomocy społecznej przeciwdziałając marginalizacji i wykluczeniu społecznemu, **udzielając pomocy osobom niezaradnym opiekuńczo – wychowawczo, dotkniętym bezdomnością, alkoholizmem, narkomanią, niepełnosprawnością, chorobami psychicznymi.**

Ośrodki te tworzą **punkty pomocy dziecku i rodzinie** w celu zapewnienia opieki i wychowania dzieciom całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodziców oraz dzieciom niedostosowanym społecznie. Pracownicy socjalni sprawujący opiekę nad rodziną diagnozują

obszary zagrożeń oraz opracowują system pomocy skierowany do konkretnej rodziny oparty na jej indywidualnych potrzebach.

Organizacje pozarządowe/Fundacje/ Stowarzyszenia

Organizacje pozarządowe to **tzw. trzeci sektor tj. prywatne organizacje, które działają społecznie i ich celem nie jest osiągnięcie zysku** (organizacje non-profit, NGO- non-governmental organization).

Zazwyczaj funkcjonują jako **fundacje i stowarzyszenia**. Ich działalność ma różnorodny profil, ale wiele takich placówek kieruje swoją ofertę do ofiar przemocy. Powstają także świetlice, warsztaty terapii zajęciowej oraz ośrodki wsparcia, gdzie specjaliści gotowi są pomóc dzieciom zaniedbanym lub skrzywdzonym.

W trakcie I Ogólnopolskiego Forum Inicjatyw Pozarządowych przygotowano Kartę Zasad Działania Organizacji Pozarządowych, w której m.in. ustalono, że organizacje pozarządowe kierują się zasadą poszanowania godności, praw i wolności człowieka, są samorządne i niezależne, a działalność merytoryczna i finansowa organizacji pozarządowych jest działalnością jawną z uwagi na szczególną troskę o posiadane przez nie środki publiczne bądź pochodzące od osób prywatnych.

VII. Wzory pism procesowych

Zawiadomienie do Prokuratury o przestępstwie znęcania się (art. 207 k.k.) i kierowania gróźb karalnych (190 k.k.)

Miejscowość, data .....

Imię i nazwisko oraz adres
osoby składającej zawiadomienie
lub nazwa i adres instytucji
występującej z zawiadomieniem
.....

Prokuratura Rejonowa
w .....

Zawiadomienie o przestępstwie

Zawiadamiam Prokuraturę Rejonową w ..... o popełnieniu przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. tj. znęcania się psychicznego i fizycznego nade mną i nad moim dzieckiem przez .....(imię i nazwisko osoby, która popełnia przestępstwo) zamieszkałego w .....(dokładny adres), a także przestępstwa z art. 190 § 1 k.k. tj gróźb karalnych kierowanych do mnie i mojej córki przez tą samą osobę.

Uzasadnienie

W uzasadnieniu opisuje się dokładnie opisać sytuację, wskazując głównie na:

- *układ stosunków rodzinnych, czy sprawca przyczynia się do zaspokojenia potrzeb rodziny*
- *czas w jakim dochodziło do znęcania, gróźb*
- *sposób zachowania sprawcy (jakie obrażenia doznały ofiary, można przytoczyć treść wyzwisk, gróźb)*
- *interwencje Policji (czy została założona „Niebieska Karta”)*
- *nadużywanie przez sprawcę alkoholu, narkotyków ewentualnie inne uzależnienia*
- *świadków zdarzeń*

Z przedstawionych powyżej względów wnoszę o :

1. wszczęcie postępowania karnego wobec.....
2. dopuszczenie dowodów z przesłuchania świadków:
.....(imię i nazwisko, adres)

W załączeniu przedstawiam dokumenty:

1. kserokopie obdukcji lekarskich
2. ....

Imię i nazwisko /Podpis

Wniosek do Sądu Rejonowego o wgląd w sytuację dziecka

Miejscowość, data .....

Imię i nazwisko oraz adres
osoby składającej zawiadomienie
lub nazwa i adres instytucji
występującej z zawiadomieniem
.....

Sąd Rejonowy w

.....
Wydział Rodzinny i Nieletnich

Wniosek o wgląd w sytuację dziecka

Działając na podstawie art. 109 k.r.o. w zw. z art. 572 k.p.c. wnoszę o:

1. wgląd w sytuację małoletniego ..... (imię i nazwisko dziecka)
córki/ syna .....(dane rodziców, jeśli nie mamy informacji to
pomija się ten fragment) zamieszkałego w .....(adres dziecka) oraz o
podjęcie w tym zakresie odpowiednich działań prawnych.

Uzasadnienie

W zależności od zakresu posiadanych informacji opisuje się sytuację, wskazując głównie na:

- *układ stosunków w rodzinie, w której przebywa dziecko*
- *dłaczego uważa się, że dobro dziecka jest zagrożone: czy realizuje obowiązek szkolny, czy ma zapewnioną opiekę, czy jest czysto i odpowiednio do pory roku ubrane, czy jest najedzone.*

Imię i nazwisko/Podpis

.....

Pozew o alimenty

Miejscowość, data .....

Sąd Rejonowy .....
Wydział Rodzinny i Nieletnich

(sąd właściwy według miejsca zamieszkania pozwanego lub powoda)

Powód/ powódka:

Małoletni/a .....

(imię i nazwisko dziecka)

Reprezentowany przez przedstawiciela ustawowego- matkę / ojca lub opiekuna prawnego

.....

(imię i nazwisko oraz dokładny adres

Pozwany/pozwana:

.....

(imię i nazwisko oraz dokładny adres)

Wartość przedmiotu sporu: ..... zł

(suma żądanych alimentów x 12 miesięcy)

Pozew o alimenty

W imieniu małoletniego powoda wnoszę o:

1. zasądzenie od pozwanego na rzecz małoletniego..... (imię i nazwisko dziecka), urodzonego w .....w dniu .....(miejsce i data urodzenia dzieci) kwoty .....zł miesięcznie, płatnych do rąk matki małoletniego powoda/ na wskazany rachunek bankowy, do .....(ostatni dzień płatności alimentów w miesiącu) każdego miesiąca wraz z ustawowymi odsetkami w przypadku uchybienia terminowi płatności którejkolwiek z kwot, poczynając od .....
2. zabezpieczenie powództwa przez zobowiązanie pozwanego do uiszczenia powodowi na czas trwania postępowania do rąk jego matki/ na wskazany rachunek bankowy kwoty po ..... zł miesięcznie, do ..... każdego miesiąca,
3. zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu według norm przepisanych,
4. przeprowadzenie rozprawy także podczas nieobecności pozwanego.

Uzasadnienie

W uzasadnieniu dokładnie opisuje się sytuację, wskazując głównie na:

- rodziców dziecka (odpis zupełny akt urodzenia dziecka, odpis aktu małżeństwa)*
- możliwości zarobkowe osoby wnoszącej pozew oraz pozwanego: zawód, miejsce pracy, wysokość wynagrodzenia, otrzymywane świadczenia takiej jak np. renta, emerytura, zasiłek dla bezrobotnych, zasiłek rodzinny (zaświadczenie o zarobkach o otrzymywanych innych świadczeniach)*
- pomoc przyznawaną przez ośrodek pomocy społecznej*
- układ stosunków rodzinnych, czy pozwany przyczynia się do zaspokojenia potrzeb rodziny, kto sprawuje opiekę nad dzieckiem*
- potrzeby małoletniego: czy uczęszcza do przedszkola, szkoły, jakie są wydatki na ubrania, żywość zajęcia dodatkowe itp., czy dziecko pozostaje pod opieką lekarza i czy przyjmuje leki – jaki jest ich koszt (zaświadczenie ze szkoły, przedszkola, zaświadczenie od lekarza, do którego chodzi dziecko, rachunki)*
- koszty utrzymania domu/mieszkania, w którym zamieszkuje dziecko (rachunki)*

W załączeniu:

1. załączniki wskazane w pozwie
2. odpis pozwu wraz z kserokopiami załączników

Imię i nazwisko/Podpis

.....

VIII. Wyciąg z przepisów dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie i krzywdzeniu dzieci.

Ustawa z 25 lutego 1964r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 1964, Nr 9, poz. 59 ze zm.)

Art. 92

Dziecko pozostaje aż do pełnoletności pod władzą rodzicielską.

Art. 95

§ 1. Władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka.

§ 2. Dziecko pozostające pod władzą rodzicielską winno rodzicom posłuszeństwo.

§ 3. Władza rodzicielska powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny.

Art. 109

§ 1. Jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia.

§ 2. Sąd opiekuńczy może w szczególności:

- 1) zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń,
- 2) określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun,
- 3) poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego
- 4) skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi,
- 5) zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

§ 3. Sąd opiekuńczy może także powierzyć zarząd majątkiem małoletniego ustanowionemu w tym celu kuratorowi.

§ 4. W przypadku, o którym mowa w § 2 pkt 5, sąd opiekuńczy zawiadamia powiatowe centrum pomocy rodzinie, które udziela rodzinie małoletniego odpowiedniej pomocy i składa sądowi opiekuńczemu sprawozdania dotyczące sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w terminach określonych przez sąd, a także współpracuje z kuratorem sądowym. Sąd opiekuńczy, ze względu na okoliczności uzasadniające umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej albo w placówce opiekuńczo-wychowawczej, rozważy także ustanowienie nadzoru kuratora sądowego nad sposobem wykonywania władzy rodzicielskiej nad małoletnim.

Art. 110

§ 1. W razie przemijającej przeszkody w wykonywaniu władzy rodzicielskiej sąd opiekuńczy może orzec jej zawieszenie.

§ 2. Zawieszenie będzie uchylone, gdy jego przyczyna odpadnie.

Art. 111

§ 1. Jeżeli władza rodzicielska nie może być wykonywana z powodu trwałej przeszkody albo jeżeli rodzice nadużywają władzy rodzicielskiej lub w sposób rażący zaniedbują swe obowiązki

względem dziecka, sąd opiekuńczy pozbawi rodziców władzy rodzicielskiej. Pozbawienie władzy rodzicielskiej może być orzeczone także w stosunku do jednego z rodziców.

§ 1a. Sąd może pozbawić rodziców władzy rodzicielskiej, jeżeli mimo udzielonej pomocy nie ustały przyczyny zastosowania art. 109 § 2 pkt 5, a w szczególności gdy rodzice trwale nie interesują się dzieckiem.

§ 2. W razie ustania przyczyny, która była podstawą pozbawienia władzy rodzicielskiej, sąd opiekuńczy może władzę rodzicielską przywrócić.

Ustawa z 6 czerwca 1997r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.)

Art. 199.

§ 1. Kto, przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia, doprowadza inną osobę do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 został popełniony na szkodę małoletniego, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 3. Karze określonej w § 2 podlega, kto doprowadza małoletniego do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, nadużywając zaufania lub udzielając mu korzyści majątkowej lub osobistej, albo jej obietnicy.

Art. 200.

§ 1. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto w celu zaspokojenia seksualnego prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej.

Art. 201.

Kto dopuszcza się obcowania płciowego w stosunku do wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Art. 207.

§ 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Art. 208.

Kto rozpija małoletniego, dostarczając mu napoju alkoholowego, ułatwiając jego spożycie lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 209.

§ 1. Kto uporczywie uchyla się od wykonania ciążącego na nim z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki przez niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego, organu pomocy społecznej lub organu podejmującego działania wobec dłużnika alimentacyjnego.

§ 3. Jeżeli pokrzywdzonemu przyznano odpowiednie świadczenia rodzinne albo świadczenia pieniężne wypłacane w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów, ściganie odbywa się z urzędu.

Art. 210.

§ 1. Kto wbrew obowiązkowi troszczenia się o małoletniego poniżej lat 15 albo o osobę nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny osobę tę porzuca, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli następstwem czynu jest śmierć osoby określonej w § 1, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Art. 211.

Kto, wbrew woli osoby powołanej do opieki lub nadzoru, uprowadza lub zatrzymuje małoletniego poniżej lat 15 albo osobę nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Art. 253.

§ 1. Kto uprawia handel ludźmi nawet za ich zgodą, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 2. Kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, zajmuje się organizowaniem adopcji dzieci wbrew przepisom ustawy, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Ustawa z 6 czerwca 1997r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555 ze zm.)

Art. 23.

W sprawie o przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego, we współdziałaniu z małoletnim lub w okolicznościach, które mogą świadczyć o demoralizacji małoletniego albo o gorszącym wpływie na niego, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, zawiadamia sąd rodzinny w celu rozważenia środków przewidzianych w przepisach o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym.

Art. 171.

§ 1. Osobie przesłuchiwanej należy umożliwić swobodne wypowiedzenie się w granicach określonych celem danej czynności, a dopiero następnie można zadawać pytania zmierzające do uzupełnienia, wyjaśnienia lub kontroli wypowiedzi.

§ 2. Prawo zadawania pytań mają, prócz organu przesłuchującego, strony, obrońcy, pełnomocnicy, biegli oraz podmiot określony w art. 416. Pytania zadaje się osobie przesłuchiwanej bezpośrednio, chyba że organ przesłuchujący zarządzi inaczej.

§ 3. Jeżeli osoba przesłuchiwana nie ukończyła 15 lat, czynności z jej udziałem powinny być, w miarę możliwości, przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie.

Art. 304.

§ 1. Każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję. Przepis art. 191 § 3 stosuje się odpowiednio.

§ 2. Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa.

§ 3. Zawiadomienie o przestępstwie, co do którego prowadzenie śledztwa przez prokuratora jest obowiązkowe, lub własne dane świadczące o popełnieniu takiego przestępstwa Policja przekazuje wraz z zebranymi materiałami niezwłocznie prokuratorowi.

Art. 360.

§ 1. Sąd wyłącza jawność rozprawy w całości albo w części, jeżeli jawność mogłaby:

- 1) wywołać zakłócenie spokoju publicznego,
- 2) obrażać dobre obyczaje,
- 3) ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy,
- 4) naruszyć ważny interes prywatny.

§ 2. Sąd wyłącza jawność całości lub części rozprawy także na żądanie osoby, która złożyła wniosek o ściganie.

§ 2. Co do oskarżonego pozbawionego wolności należy w każdym wypadku wydać zarządzenie doprowadzenia go na rozprawę.

Art. 390.

§ 1. Oskarżony ma prawo być obecny przy wszystkich czynnościach postępowania dowodowego.

§ 2. W wyjątkowych wypadkach, gdy należy się obawiać, że obecność oskarżonego mogłaby oddziaływać krępująco na wyjaśnienia współoskarżonego albo na zeznania świadka lub biegłego, przewodniczący może zarządzić, aby na czas przesłuchania danej osoby oskarżony opuścił salę sądową. Przepis art. 375 § 2 stosuje się odpowiednio.

Ustawa z 7 listopada 1964r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 1964 Nr 43, poz. 296 ze zm.)

Art. 572.

§ 1. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy.

§ 2. Obowiązek wymieniony w § 1 ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach Policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi.

Ustawa z 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Nr 180, poz. 1493)

Art. 2

Ileokroć w ustawie jest mowa o:

- 1) członku rodziny - należy przez to rozumieć osobę najbliższą w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.¹⁾), a także inną osobę wspólnie zamieszkującą lub gospodarującą;
- 2) przemocy w rodzinie - należy przez to rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt 1, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Art. 3

Osobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się pomocy, w szczególności w formie:

- 1) poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego i socjalnego;
- 2) interwencji kryzysowej i wsparcia;
- 3) ochrony przed dalszym krzywdzeniem, poprzez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się z osobą pokrzywdzoną;
- 4) zapewnienia, na żądanie osoby dotkniętej przemocą, bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Art. 12.

Osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny, powinny niezwłocznie zawiadomić o tym Policję lub prokuratora.

Art. 13

Umarzając warunkowo postępowanie karne wobec sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny albo zawieszając wykonanie kary za takie przestępstwo, sąd, nakładając obowiązek, o którym mowa w art. 72 § 1 pkt 7a i 7b ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, określa sposób kontaktu skazanego z pokrzywdzonym lub może zakazać zbliżania się skazanego do pokrzywdzonego w określonych okolicznościach.

Art. 14

1. Jeżeli zachodzą przesłanki dla zastosowania tymczasowego aresztowania wobec oskarżonego o przestępstwo, o którym mowa w art. 13, sąd może zamiast tymczasowego aresztowania zastosować dozór Policji, pod warunkiem że oskarżony opuści lokal zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym, w wyznaczonym przez sąd terminie, i określi miejsce pobytu.

2. W razie opuszczenia lokalu, o którym mowa w ust. 1, ograniczenie przewidziane w art. 275 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.⁵⁾) może także polegać na powstrzymaniu się od kontaktu z pokrzywdzonym w określony sposób.

Polska Karta Praw Ofiary

I Definicja i zakres uprawnień

2. Ofiara ma prawo do pomocy, godności, szacunku i współczucia, wolności od wtórnej wiktymizacji, dostępu do wymiaru sprawiedliwości, mediacji i pojednania ze sprawcą, do restytucji i kompensacji.

II. Prawo do godności, szacunku i współczucia.

4. Ofiara ma prawo do traktowania jej z godnością, szacunkiem i współczuciem. Do szczególnego przestrzegania tego prawa zobowiązani są przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości, służby zdrowia i służb socjalnych.

5. Nie można przerzucać odpowiedzialności za przestępstwo ze sprawcy na ofiarę. Nie można usprawiedliwiać przestępstwa tradycją, kulturą, stereotypami minimalizującymi winę sprawcy.

III Prawo do bezpieczeństwa i zakaz ponownego dręczenia ofiary

15. Ofiary przestępstw o podłożu seksualnym powinny być przesłuchiwane przez funkcjonariuszy Policji samej płci, a gdy ofiarą jest dziecko przesłuchanie powinno odbywać się w obecności psychologa lub osoby, którą dziecko darzy zaufaniem.

16. Ofiara nie powinna być narażona na dodatkowe dolegliwości wynikające z konieczności kontaktu ze sprawcą czynu niedozwolonego. W sądach powinny istnieć odrębne pomieszczenia dla ofiar przestępstw, by nie były one narażone przed rozprawą na kontakt z oskarżonym, jego bliskimi i znajomymi.

NOTATKI

A series of horizontal dotted lines for taking notes.

Poradnik opracował zespół w składzie:

Mariola Tuszyńska- prawnik,

Tomasz Jarmuż –psycholog, specjalista przeciwdziałania przemocy w rodzinie (rozdział IV)

Katarzyna Łęgowska- terapeuta uzależnień, specjalista przeciwdziałania przemocy w rodzinie (rozdział I, II)

Joanna Szklarska- psycholog (III)

Monika Urbanek - prawnik (V, VI, VII, VIII)

Biuro ds. Polityki Prorodzinnej i Przeciwdziałania Przemocy

ul. Słowackiego 114

87-100 Toruń

tel. (056)659-13-99

czynne: poniedziałek 7:30- 15:30; wtorek 7:30-17:00; środa 7:30-15:30, czwartek 7:30-15:30

piątek 7:30- 14:00

dyżury psychologów w biurze: piątek (po wcześniejszym uzgodnieniu terminu)

Telefoniczne Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”

0 800-154-030

czynne codziennie w godzinach od 17:00 do 21:00

dyżur psychologa, terapeuty uzależnień, pedagoga, prawnika

(możliwość spotkania po wcześniejszym uzgodnieniu terminu)

